

INNOVACIÓ, TERRITORI I CREIXEMENT: BALEARS COM A PRETEXTE¹

Ponència presentada a les
JORNADES DE REFLEXIÓ ESTRATÈGICA DINS EL MARC DE LA “RECERCA I INNOVACIÓ
PER A LA SOSTENIBILITAT: LA NECESSITAT D’UN PACTE”
Caixa Fòrum, novembre de 2016

Carles Manera
Ferran Navinés
Col·lectiu Alternatives
Universitat de les Illes Balears
(Esborrany de treball. Els comentaris i crítiques són benvinguts, a
carles.manera@uib.es)

Innovació, territori i creixement: Balears com a pretext

RESUM:

El treball planteja un marc teòric que reforça la idea essencial d’estimular les polítiques públiques en el camp de la innovació, amb estretes vinculacions amb el territori de referència. Els autors defensen la importància del lideratge públic en tot el procés, i la necessitat d’implicació del món empresarial, a partir d’una idea fonamental de governança. Identifiquen que només de l’economia real, sense construccions abstractes, es podran fer efectius canvis positius en el creixement econòmic, sempre amb sinèrgies efectives entre l’esfera pública i els agents econòmics i socials.

PARAULES CLAU:

Balears, economia del coneixement, clusters.

Innovation, territory and growth: the Balearic Islands as a pretext

ABSTRAT:

The work poses a theoretical frame that reinforces the essential idea to stimulate the public politics in the field of the innovation, with narrow networks with the territory of reference. The authors defend the importance of the public leadership in all the process, and the need of implication of the business world, from a fundamental idea of complicity. They identify that only of the real economy, without abstract buildings, will be able to do positive changes in the economic growth, always with synergy between the public sphere and the economic and social agents.

KEY WORDS:

Balearic Islands, economy of the knowledge, clusters.

---

¹ Aquesta investigació s’inscriu en el projecte de recerca competitiu *Crisis industrial y recuperación productiva en la historia de España, 1686-2018*, HAR2015-64769-P, Ministerio de Economía y Competitividad, dirigit pel Dr. Jordi Catalan Vidal, de la Universitat de Barcelona.

Innovació, territori i creixement: Balears com a pretexte

1. Introducció: teoria econòmica essencial

En una economia de mercat, la competència no es pot definir dins d'un model estàtic, ja que presenta un caràcter dinàmic que provoca canvis o ruptures en l'organització productiva i en els mecanismes de competència. Un dels economistes que millor copsà això fou J. A. Schumpeter, mitjançant el famós axioma del "procés de destrucció creadora". Ara bé, els models neoschumpeterians de creixement endogen defensen que les innovacions conformen el veritable motor del creixement econòmic, i que es generen economies externes com a conseqüència de la difusió del coneixement tecnològic dins del sistema productiu, atès que les empreses "imitadores" intenten seguir la senda de la innovació i de majors beneficis de les firmes innovadores.

Però els dits models es circumscriuen a un equilibri mòbil de tipus neoclàssic, que proporciona una visió autosostinguda del creixement econòmic que, no obstant això, es contradiu justament amb la formulació originària del propi Schumpeter. A més a més, s'obliden de donar un tractament territorial a les interpretacions de la dinàmica econòmica i productiva. Òbviament, les coalicions i els lligams que es desprenen del component, essencial, del territori són possibles gràcies a les relacions culturals de proximitat que es manifesten entre els agents locals dins d'un mateix espai geogràfic, i que no són susceptibles de ser substituïdes fàcilment per relacions virtuals. El motiu sembla clar: les primeres es gesten dins del que s'anomena la cultura contextual (el referent d'un territori), que es fa molt difícil manifestar a través d'un llenguatge universal (el propi de la cultura codificada). Introduir el territori en l'anàlisi de la dinàmica competitiva exigeix, justament, reprendre un enfocament evolucionista, tal i com s'evidència en la sòlida perspectiva marshaliana dels districtes industrials, desenvolupada per G. Becattini. Aquest autor considera que la idea de l'activitat empresarial d'A. Marshall està molt propera a la dibuixada per J. A. Schumpeter, des del moment en què l'austriac qualificà d'"organicista" l'anglès. Així doncs, el sistema productiu es vist com un "organisme viu", com un "teixit productiu" que està exposat constantment al "bombardeig" de circumstàncies externes canviants, i que es troben fora de control. El sistema productiu només pot sobreviure si muta, si s'adapta al canvi imposat des de l'exterior. La transformació no es pot fer a partir de cèl·lules productives aïllades, car exigeix una resposta sistèmica del propi entramat productiu als reptes que planteja la dinàmica competitiva. Perquè això sigui possible, s'han de donar un conjunt de condicions que tot seguit s'exposen (Manera-Navinés 2007; Manera 2016):

a) La funció d'innovació per a mantenir la coherència productiva. Entenem el procés productiu no com el resultat de la presa de decisions per part d'agents econòmics individualitzats, sinó com un

conjunt de relacions econòmiques, socials i institucionals, on evidentment hi juguen un paper rellevant les decisions que prenen les organitzacions empresarials en funció de les seves pròpies necessitats productives i de les relacions existents dins del sistema productiu del qual formen part. Aquesta comprensió sistèmica permet definir la coherència productiva com el sistema eficient de relacions econòmiques, socials i institucionals existents en un moment determinat en un territori, les quals li faciliten obtenir una avantatge competitiva, és a dir, la possibilitat d'establir, en temps real, noves coalicions/combinacions que satisfan la demanda del mercat. La salvaguarda de la coherència productiva depèn de la vitalitat que tingui el "procés de destrucció creadora" o procés d'innovació. Ací, un bon símptoma del vigor dels sistemes productius locals és la seva potencialitat de regeneració del teixit productiu a través de les innovacions, que suposen una elevada taxa de naixements de projectes empresarials nous que, en alguns casos, poden ser susceptibles de substituir iniciatives ja obsoletes i encaixar de bell nou en la trama productiva que resisteix els embats constants de la competència. En d'altres casos, poden ser l'inici de trajectòries tecnològiques, que poden significar l'origen de noves indústries, nous mercats i altres especialitzacions.

En els sistemes productius locals, aquesta capacitat de regeneració del teixit productiu, que és la salvaguarda de la seva coherència productiva, es garanteix mitjançant Sistemes Regionals d'Innovació, que són els encarregats de mantenir la funció d'innovació a nivell local o regional, tal i com assenyala l'OCDE en les seves anàlisis de relacions entre la Indústria i la Ciència (RIC). Així, hom afirma que el sistema educatiu exerceix una intensa influència en la configuració de les RIC a cada nació, relacions que es desglossen en tres tipus: les que afecten empreses multinacionals i universitats de rang mundial; les que es produeixen entre universitats i petites empreses d'alta tecnologia; i les d'un àmbit intraregional entre companyies –molt sovint petites i mitjanes empreses– i universitats locals.

b) La funció de coordinació per a articular el procés d'innovació als canvis de la demanda: el cas més eloqüent és el dels sistemes productius manufacturadors de base exportadora. Els sistemes productius locals manufacturadors, que tenen un elevat percentatge de petites i mitjanes empreses (PIMES), especialitzades en la producció de béns de consum amb un important contingut de marca i qualitat, i que es venen en segments dels mercats internacionals amb una elevada renda i despesa (cas del tèxtil, de la sabata, de la bijuteria o del moble entre d'altres), es defineixen per gaudir d'una gran capacitat per ajustar constantment l'oferta i els canvis tècnics a la demanda. L'exemple més notori és el dels districtes industrials italians. Aquí, l'ajust constant oferta/demanda implica, necessàriament, una forta dosis de flexibilitat per part del sistema productiu local. Per això, és imprescindible comptar amb un flux continuat d'informació, no sols al final de la cadena entre consumidors i empresaris, sinó també en els mercats de demanda intermèdia entre les empreses,

puix que el canvi de producte arrossega un canvi de procés.

En els districtes industrials italians, la informació s'obté per cooperació entre les unitats productives entre si i entre aquestes i els *imprenditori puri*, que són les empreses responsables de realitzar la funció de coordinació i salvaguarda de la coherència productiva del districte, ja que orienten policèntricament els processos pel coneixement que tenen tant de la dinàmica que segueixen els mercats nacionals i internacionals, com per la que infereixen les mateixes empreses del districte. En aquests casos, la cooperació s'explica no sols per la pertinença de les firmes a una mateixa xarxa local o per simples raons d'eficiència, sinó també perquè les seves connexions van associades a una forta cohesió social, que aplanava un particular costum de cooperació recíproca estesa a les relacions econòmiques. Un problema essencial de l'organització industrial consisteix en explicar com en un context no estacionari i competitiu la funció empresarial assegura més eficientment el procés de transformar *inputs* en *outputs*, és a dir, de raonar com l'empresari realitza una funció coordinadora que determina la sostenibilitat de la coherència productiva del sistema local. Des d'aquest punt de vista, cal destacar com una aportació rellevant la funció d'iniciativa o d'impuls empresarial de R. Coase. L'autor defineix els costos de transacció com criteri explicatiu del tamany òptim de l'empresa, de forma que Coase –seguint M. Dobb– subratlla la importància de la funció coordinadora de l'empresari: hi ha quelcom més important –apunta Coase– que les relacions dintre de cada unitat dirigida per un empresari; aquest “quelcom” són les relacions que té amb la resta del món econòmic, fora de la seva immediata esfera. L'empresari s'ocupa de la divisió del treball a cada empresa, i planifica i organitza tenint present que és una simple cèl·lula d'un organisme més gran.

Sobre aquest punt, destaquen també els plantejaments de W. J. Baumol. Aquest economista recull les teories del creixement de R. Solow i, a partir de la Història Econòmica, la Teoria del Canvi Tecnològic i l'Institucionalisme, recupera la figura de l'empresari i l'introdueix de ple a l'anàlisi econòmica com a responsable de l'activitat innovadora, tot i que depenent de les regles del joc de què es dota cada societat. Les aportacions de Baumol recorden les concepcions desenvolupades, a començaments del segle XIX, per J.B. Say, quan afirmava que l'empresari és el principal agent de la producció, car és qui la posa en moviment. Say és, tal vegada, l'únic economista clàssic que encertà en la seva definició específica de l'empresari, tot i que inserit en un model d'equilibri. Baumol explica que els condicionants que determinen la funció empresarial són endògens i no pas exògens. Això vol dir, per a aquest autor, que les activitats de l'empresari es poden orientar vers iniciatives productives, improductives o destructives. Dit d'una altra manera: en els grups empresarials hi localitzam actituds de tota mena; la seva anàlisi pot permetre a la política econòmica definir i aplicar mesures que fomentin les empreses beneficioses per al creixement,

ahora que la desincentivació de les que l'impedeixen.

En certa forma, l'empresariat no és del tot conscient de la funció més ampla i poderosa que desenvolupa. La importància de la funció coordinadora de l'empresari pot explicar que els sistemes productius puguin activar noves combinacions que, larvades en la seva trama productiva, permeten donar una resposta eficient als canvis de la demanda i a les condicions competitives del mercat. Efectivament, la dinàmica competitiva (noves oportunitats de negoci que s'enceten pels canvis de la demanda) posa a prova constantment la coherència del sistema productiu. Aquest ha de reaccionar desenvolupant una estratègia adaptativa de tipus comunal, on juga un paper decisiu –tal com assenyala Coase– l'empresari. Així, Coase postula un doble caràcter de la funció empresarial. En primer lloc, es pot distingir la de previsió, que anomena d'iniciativa o d'impuls empresarial i que opera mitjançant el mecanisme dels preus, tot realitzant nous contractes. En segon lloc, estaria la funció adaptativa que Coase bateja de gestió o direcció, a partir de la qual, l'organització s'adapta als canvis en els preus, i ajusta els factors de producció que es troben sota el seu control. És important assenyalar que, de les diferents iniciatives possibles que es poden realitzar a partir de les relacions productives existents en un territori i en un moment determinat, només s'escolliran aquelles que enllacen millor amb els canvis de la demanda, ja que possibilitaran una major realització de beneficis diferencials.

En una economia de grandària petita com la balear (no representaria més d'un 5% de la facturació d'una gran multinacional) aquesta funció de coordinació també es pot exercir a través d'un partenariat públic-privat, on els governs regional, insulars i municipals adoptin un paper *emprenedor* en la línia dels treballs de Mazzucato (2013).

c) El *lead-time*. La competitivitat dinàmica dels sistemes productius consisteix en aconseguir processos adaptatius a la demanda en el menor temps possible –com s'ha dit–, fet destacat ja pels informes de la Comissió Europea a començaments dels anys 1990. Així, l'avantatge competitiva resideix en la capacitat de modificar, en temps suficientment ràpid, l'estratègia productiva de l'empresa i del seu entorn, per acoblar-se a la demanda. Aquest és el concepte que defineix el *lead-time*, que es lliga a la rapidesa amb què els actors locals processen i executen la informació. Això manté una connexió directa amb la dotació de capital humà, de recursos productius de les empreses en funció de la seva massa crítica o tamany (tangibles i intangibles) i de la disponibilitat d'un bon sistema d'innovació de àmbit regional i local. Totes aquestes qüestions de caire teòric prenen forma particular a l'economia balear i al seu entramat empresarial.

Igualment a Balears aquesta funció *lead-time* la poden liderar els governs regional, insulars i municipals alineant els seus exercicis de planificació estratègica (visió 2030 on es poden anticipar els principals canvis que s'estan produint en els mercats globals) amb els actors i líders locals.

2. Balears, economia sòlida dins la globalització turística

En els sistemes productius terciaris de base exportadora, com és el cas de Balears, que és una economia especialitzada en el turisme de sol i platja, l'avantatge competitiva no es vincula tant a la funció d'innovació que coordina un emprenedor, com la de saber generar els mecanismes institucionals que li permetin controlar les externalitats negatives mediambientals que provoca la sobreexplotació turística en un entorn físic limitat, com és el de l'arxipèlag. Aquí es mantenen una sèrie de referents: la necessitat d'acabar l'oferta als canvis de la demanda i la urgència de definir l'agent econòmic que executa la funció de coordinació que permet ajustar-los.

La innovació esdevé una peça cabdal en els processos de desbloqueig d'economies madures terciàries, amb productivitats baixes i una elevada competitivitat en els seus mercats històrics. El recorregut, en relació als sectors industrials més tradicionals però amb elevats valors afegits i organitzacions flexibles és diferent: existeix un protagonisme distint en la correlació entre el sector públic i el privat. Ara bé, malgrat els factors comentats fins ara, no es pot eludir un element significatiu que hauria de tractar-se en investigacions específiques: el grau de diversificació del sector terciari a una economia insular i madura com la balear. Això matisa la idea de “malaltia holandesa” per a Balears, des del moment en què l'especialització no s'ha de contemplar –de manera mecànica– com un tret negatiu per unes economies que han assolit importants nivells de renda en contrast amb altres regions del seu entorn a partir de l'explotació del turisme de masses (si més no en una part important). Per tant, caldria aprofundir si l'especialització en el sector serveis –i en l'activitat turística– ofereix una major competitivitat a les economies insulars més especialitzades en aquestes activitats (Manera-Navinés-Franconetti 2016).

L'economia de l'arxipèlag presenta uns trets, entre 1975 i 2015, que es poden sintetitzar així:

- a) La població creix per sobre de la mitjana estatal, i ho fa a partir de corrents migratòries que acudeixen a les Illes sota el reclam de les expansions turística i constructora.
- b) El creixement econòmic és potent, però confirma un punt d'inflexió a la meitat de la dècada de 1980 (segons les investigacions més recents), al temps que ha provocat severes dis·locacions de caire ambiental.
- c) El procés de terciarització implica l'elevada especialització de l'economia balear en el sector serveis per sobre de la resta de comunitats autònomes espanyoles i també per damunt de les variables regionals de la Unió Europea. Això té, d'entrada, dues importants conseqüències. Primera: l'agilitat del mercat de treball, de forma que per al període 1984-2004 la taxa d'atur de Balears representa l'11,6% front al 18% d'Espanya; una dada molt més recent, corresponent a 2016, assenyalava una taxa d'atur a Balears entre cinc i vuit punts –en funció de la font treballada– per sota

de la mitjana nacional, que s'enfila al 20%. I segona: un procés de desballestament de la indústria i de l'agricultura en benefici d'activitats de serveis intensives en treball i amb escassa productivitat.

d) La existència d'un *stock* de capital privat que supera igualment la mitjana nacional, mentre el relatiu al capital públic es situa per davall del conjunt espanyol.

Els factors descrits fan part d'un estat de maduració de l'economia turística que, a les seves dates més recents (1970-2015), ha passat per tres fases concretes de sengles embranzides turístiques. L'etapa que ara ens ocupa (que no perd de vista les conseqüències de les crisis energètiques de 1973 i 1979) pot ser isolada de la prèvia –que abraçaria el període 1930-1973–, atès que, amb l'excepció de l'esclat de la guerra civil, és 1973 l'any en què, per primera vegada, davalla el nombre de visitants a les Illes, fet que es reiterarà a la conjuntura de 1991-1993 i, més tard, el 2002. És important rubricar que 1973 i 1991 cospen l'inici, amb trajectòries i profunditats divergents, de sengles crisis econòmiques per a Balears, des del moment en què el creixement del seu PIB serà, en dites conjuntures, clarament negatiu; no és el cas de 2002, amb un avanç molt moderat del PIB, però sempre amb variables positives. L'impacte de la Gran Recessió, des de 2008, ha suposat caigudes del PIB insular de l'ordre del –4% el 2009 –l'epicentre de la crisi–, un procés que s'ha començat a superar en les dades macroeconòmiques des de 2014-2015, amb xifres ja rellevants en dades conjunturales de 2016: 4,2% de creixement del PIB.

Els factors de caire internacional expliquen la trajectòria turística insular, des del moment en què hom aprecia que el cicle econòmic balear es troba molt vinculat a l'europeu. De fet, el comportament del PIB insular es mou en la mateixa sintonia de com ho fa el conjunt de l'economia de la Unió i, de manera més específica, de les trajectòries alemanya i britànica. En aquest context, els elements claus per al desenvolupament econòmic balear que cal considerar són:

1. L'emulació. Emular significa imitar per igualar o superar. La paraula “emulació” descriu millor aquest element que l'expressió més comuna “presa de referència” (o també *benchmarking*).
2. El capital de l'enginy i la voluntat: nous coneixements, innovacions, capacitat empresarial, lideratge i iniciativa organitzativa, privada i pública.
3. La industrialització en la mesura que la indústria i els serveis avançats (a diferència de l'agricultura i de les primeres matèries) gaudeixen de rendiments creixents.
4. La diversificació dels sectors industrial i dels serveis en la mesura que es reconeix el desenvolupament com un fenomen de sinèrgia.
5. El nacionalisme o “patriotisme econòmic”, entès com el desig que al propi país i als descendents d'un mateix els vagi bé, premissa que fou la principal força motivadora de l'esforç emulador europeu al llarg dels segles.

6. L'atracció d'estrangers per treballar en determinades activitats i àrees geogràfiques, la qual cosa fa referència també a la necessitat d'immigrants.
7. La democràcia i la bona governança.
8. L'especial atenció a l'aprenentatge i l'educació.

Aquests plantejaments no eludeixen, en el seu desplegament total, una crítica a l'economia més convencional, centrada en construccions lògico-formals i en la precisió matemàtica, que ha oblidat els seus vincles amb la realitat social, política i cultural de la que forma part. El coneixement de la història, de la geografia, de l'antropologia de les societats, és un base sòlida per a confegir una altra visió, més integradora i dinàmica, de la ciència econòmica.

3. La figura de l'empresari

En tot aquest procés, el factor empresarial és crucial. En aquest sentit, hom apunten sis factors que incideixen de manera notable en la formació i desenvolupament dels grups empresarials. Primer: el marc institucional, és a dir, el conjunt de normes i organitzacions que aplanen i faciliten la consecució dels objectius econòmics. Segon: les oportunitats de negoci, derivades de la pròpia estructura econòmica i de les vinculacions externes de les empreses. Tercer: el grau d'incertesa, que promou o desmotiva decisions inversores i adaptatives. Quart: la dotació de recursos productius, és a dir, recursos naturals –com ara el paisatge, en el cas d'una economia turística– i el capital físic i dinerari. Cinquè: l'accés a la innovació, que pot derivar vers la vessant més tecnològica i/o la que afecta de forma més directa una economia de serveis, on el concepte d'innovació pot ser més boirós. I sisè: el nivell educatiu i formatiu de l'empresari i de la resta d'agents econòmics, entenent això en una accepció prou ampla que abasta tant la formació reglada com la que és més experiencial.

Però un aspecte important no pot ser descuidat en aquesta petita nòmina descrita: els lligams socials efectius dels empresaris. En aquest respecte, la reversió social de l'empresariat balear ha estat més aviat escassa. Ha existit –i existeix– a Balears la percepció de que empresaris de debò només apareixen arran del turisme de masses. I que, per tant, la societat balear els hi ha d'agrair constantment la translació abrupta d'una societat endarrerida i pobre a una altra rica i cosmopolita. Sembla que això, aquesta mena de “favor” social, cobreix per complet la funció empresarial de retornar a la societat d'origen una part –en la forma mercantil que es vulgui– de la riquesa generada, un fet que és clarament observable en altres indrets i que és poc o gens perceptible a Balears. La “joventut” de l'empresari hotelier –estam parlant d'una primera generació encara ben protagonista dels afers econòmics, tot i que emergeix una segona

nissaga– pot explicar aquest comportament més tancat, que es manifesta des de diferents àmbits de la societat balear. Estam davant d’una nova burgesia (molt diferent de la que perviu a les Balears pre-turístiques) que ha crescut en molt poc temps amb la terciarització econòmica, que prové d’orígens més aviat humils i que, en els seus fonaments essencials, té una base cultural feble. Alguns cognoms poden ser destriats en aquesta conscient generalització que es fa: la reinversió de capital industrial i agrari en negocis turístics infereix l’estratègia visionària, arriscada però efectiva, de l’empresari atent a l’evolució dels mercats. Aquest tret el trobem en molts empresaris illencs –que no són tot just hotelers–, que tenen al cap, de manera conscient o inconscient, conceptes econòmics claus, com ara el del valor afegit.

En aquest respecte, es tracta d’empresaris que mantenen una visió no immediatista dels negocis, que albiren més enllà que el termini marcat per la conjuntura, que pensen, en definitiva, en termes estructurals. Que innoven (alguns *clusters* balears en són bona prova). Aquí les idees força són la reinversió constant, la millora de la qualitat del producte, la percepció de la formació i de l’educació com a valors fonamentals per a l’empresa, la funció social de la firma. Estam davant d’activitats amb recorreguts més llargs. De beneficis constants, però no expeditius. Fins i tot de menors externalitats negatives. L’economia balear necessita de la capacitat emprenedora dels seus empresaris, en el sentit schumpeterià del terme al que s’al·ludia a planes anteriors: la transformació de les condicions de producció i de distribució, aquella cèlebre “destrucció creadora” que parteix de la iniciativa de grups que fugen de les inèrcies, en uns moments en els què cal reubicar el nostre model de creixement dins d’unes coordenades amples, de forta competitivitat turística, de caiguda de rendibilitat i de processos de deslocalització. I, al mateix temps, els empresaris haurien d’adoptar la visió de “socialitzar” les seves activitats: ser més permeables i actius al món de la cultura, de la investigació, de la formació pràctica i teòrica. De tot allò que, en definitiva, significa benestar social. Aquí els grups empresarials balears tenen deutes morals elevats i, també, molts d’ells palesen altes dosis d’hipocresia: les seves declaracions quant a l’aplicació del coneixement als processos productius no s’hi avenen amb les seves pràctiques reals, quotidianes; de mercat, en definitiva. Els baixos salaris, la intensitat laboral i la existència d’un amplíssim “exèrcit de reserva” laboral, conformen peces importants que porten a sengles conclusions, des de l’òptica patronal: l’augment de la competitivitat i el creixement de la productivitat per treballador. Però tot això, a costa d’una explotació cada vegada més feroç i elevada. Sobre aquest punt, les distàncies entre l’empresariat turístic i l’industrial de començaments i mitjan del segle XX no són tan abismals: per a Balears, els processos manufacturers, baixos en inversió tecnològica, requerien el concurs

d'una abundant força laboral mal pagada, amb un model econòmic que s'ha qualificat com a "ricardià".

4. Consideracions finals

La innovació està sempre present en els processos productius, d'una forma o una altra. Resulta, emperò, difícil concretar-la en economies madures de serveis, com és el cas de Balears: les medicions al respecte solen estar pensades per a economies de perfil industrial. Però, també a Balears, el que anomenem "economia del coneixement" pot arribar per dues vies claus; de fet ja està arribant:

- Una relació més estreta amb l'economia que ja hi és, coneguda i tangible;
- La potenciació d'una economia futura, un fet que significa capacitat de lideratge de les administracions públiques i òptica visionària dels empresaris, vinculades ambdues parts als processos productius i compartint una determinada visió estratègica sobre un horitzó 2030.

En el primer cas, els *policy makers* no poden improvisar activitats ni sectors, si parteixen de realitats concretes. Per a Balears, no hi ha cap mena de dubte de que les orientacions que sintonitzin polítiques públiques amb sectors productius s'haurien d'adreçar envers unes àrees determinades. En efecte, una recerca en curs que estam duent a terme (Manera-Valle 2016), sobre l'anàlisi de les taules Input-Output de Balears, indica, com a primers resultats, que la indústria nàutica, les activitats de construcció i les que afecten serveis annexes al transport de passatgers i mercaderies, componen, entre d'altres, sectors clau dins de l'estructura industrial illenca, en un sentit laxe; mentre hom identifiquen activitats tractoras que es poden esperonar, com ara les agroalimentàries. Aquí la munió entre iniciatives de tall tradicional amb l'important complement de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, representen un nus potent de sinèrgies compartides, de capacitats demostrables a hores d'ara.

Quant al segon, Balears disposa ja d'experiències contrastades, tot i que necessitades de major empena, en els camps de la Bioeconomia, sanitari, audiovisual, Industries Culturals i Creatives (ICC) i de la societat de la informació, tal com es pot deduir dels exercicis que ja s'estan fent sobre el Procés de Descobriment Emprenedor (PDE) per part de la RIS-3 de les Illes Balears. Aquesta pot ser l'economia "que ve", la que tot just s'albira, però que requereix d'esforços, públics i privats, en un contexte de creença absoluta en la millora d'un model de creixement que és encara excessivament intens en força laboral, i més estret quant a inversions de capital, físic i humà. D'ací els resultats macroeconòmics que palesa, sobretot des de 1985.

En aquest respecte, ningú ha de tractar d'inventar res, ni d'imposar un nou model de creixement per decret, entre d'altres coses perquè això no és possible en societats

democràtiques. Quan es parla de “no inventar res” no es vol dir que no sigui peremptòria l’aposta decidida per processos d’innovació, de creativitat destructora en el sentit shumpeterià; el que hom defensa és que cal construir nuclis de pensament i de formació teòrico-pràctica de polítiques públiques. Aquí, els agents econòmics i socials han de participar junt a les administracions públiques per tal de, partint d’una realitat concreta, coneguda i diagnosticada, determinar un full de ruta que ultrapassi les conteses electorals, la visió més limitada i cega de l’economia política.

**Referències: treballs d’investigació en curs avançat d’elaboració
(tot exceptuant la referència de 2007)**

Manera, C.-Navinés, F. (2007), [*aportació feta a l’homenatge a Ernest Lluc, sobre economia i innovació*].

Mazzucato, M. (2013), *The Entrepreneurial State: debunking public vs. private myths*. Anthem.

Manera, C.-Valle, E. (2016), “*Industria y servicios en Baleares, 1950-2015: la desindustrialización regional en una economía terciaria*”, *working paper* inèdit.

Manera, C.-Navinés, F.-Franconetti, J. (2016), “*La sostenibilitat del model de creixement de Balears: noves aportacions per al debat*”, ponència presentada a les *Jornades de Reflexió Estratègica dins el marc de la Recerca i Innovació per a la Sostenibilitat: la necessitat d’un Pacte*, Vice-presidència del Govern de les Illes Balears, *working paper* inèdit.

Manera, C. (2016), *La indústria invisible. Intensitat turística a economies de serveis. Destinacions madures en el turisme de masses: comparació històrica i propostes d’actuació*, projecte d’investigació, Universitat de les Illes Balears-Agència Balear de Turisme, inèdit.